

JURIDISKA FAKULTETEN

YTTRANDE

*Diarienummer V 2025/2743**Datum 2025-12-19**Adressat*

Rektor vid Lunds universitet

Administratör Anton Jönsson

Juridiska fakultetsstyrelsen
Eva Lindell-Frantz, docent

Remiss: En ny produktansvarslag (SOU 2025:103)

Ju2025/02091

Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, samt Institutionen för handelsrätt, som har anmodats att yttra sig över rubricerat betänkande, får härmed avge följande yttrande. Yttrandet har utarbetats av docent samt universitetslektor Eva Lindell-Frantz vid Juridiska fakulteten i Lund och universitetslektor Lovisa Halje, Institutionen för handelsrätt vid Lunds universitet.

Inledning

Med anledningen av att EU antagit ett nytt direktiv om produktansvar, (EU) 2024/2853, har den av regeringen förordnade produktansvarsutredningen, utarbetat ett förslag, SOU 2025:103, till hur direktivet bör implementeras i svensk rättsordning.

Utöver att föreslå en ny produktansvarslag, lägger utredningen även fram förslag till ändringar i trafikskadelagen (1975:1410), i patientskadelagen (1996:799), i lagen (2013:315) om intelligenta transportsystem vid vägtransporter, i elsäkerhetslagen (2016:732) samt i rättsinformations-förordningen (1999:175).

Detta remissvar fokuserar på förslaget till ny produktansvarslag och då på de delar där det, enligt Juridiska fakulteten samt Institutionen för handelsrätt, kan finnas skäl att överväga andra lösningar än de presenterade.

Behovet av en ny produktansvarslag

Utredningen föreslår att den tidigare gällande produktansvarslagen (1992:18) upphävs samt ersätts med en ny lag. Detta förslag sker framstår som väl motiverat med hänvisning till att det nya direktivet innefattar en rad regler som saknar motsvarighet i det direktiv, 85/374/EEG, som legat till grund för den nu gällande produktansvarslagen (1992:18).

Att strukturera reglerna i kapitel framstår även det som en väl vald lösning som bidrar till att skapa överskådlighet.

Uttryck i lagen

När det gäller definitionen av olika begrepp som används i den föreslagna lagen definieras i 1 kap 7 § punkten 10 tillverkarens representant som ”den som är etablerad i EES och som enligt en skriftlig fullmakt från tillverkaren har rätt att i dennes ställe utföra särskilda uppgifter”.

I den engelska versionen av direktivet talas inte om fullmakt (power of attorney) utan om ”a written mandate”. Frågan är därmed om det är lämpligt att som i det svenska lagförslaget knyta begreppsdefinitionen till förekomsten av en skriftlig fullmakt som ju är en rättshandling som utformas i första hand för att förevisas för tredje man för att styrka innehavarens behörighet att företräda utfärdaren (huvudmannen). Lämpligare hade varit att tala om ett skriftligt uppdrag.

Det bör dock framhållas att den definition av tillverkarens representant som föreslås är den samma som förekommer i lag (2011:579) om leksakers säkerhet. För systematikens skull kan det därför vara motiverat att använda sig av samma definition i produktansvarslagen.

Förutsättningar för skadestånd – särskilt om skada i data

I lagförslaget 2 kapitel 1 § föreslås en utvidgning av produktansvarets omfattning jämfört med vad som följer av den nu gällande produktansvarslagen (1992:18).

I det föreslagna lagrummets andra punkt anges att sakskador omfattas av produktansvar förutsatt att den skadade saken, som ska ha ägts av en fysisk person, inte användes uteslutande för yrkesmässiga ändamål.

Den nu gällande produktansvarslagen (1992:18) omfattar enligt 1 § skador som drabbat egendom som till sin typ vanligen är avsedda för enskilt ändamål och som dessutom vid tidpunkten för skadan huvudsakligen användes för ett sådant ändamål.

Förslaget följer här det nya direktivet. Den nya regeln framstår som enklare att tillämpa, men med den reservationen att det kan uppkomma frågor kring vad som ska gälla för den händelse att den skadade egendomen endast vid något enstaka tillfälle använts för privat bruk. Här hade det varit lämpligt med ett förtydligande.

I 2 kapitlets 1 § tredje punkt introduceras en ny skadetyper, skada i data. Sådan skada är ersättningsgill om datan uteslutande har använts för personliga ändamål. Skadan består i detta fall av att data förloras eller förvanskas utan att detta sker som en följd av en sakskada.

Kravet på personligt bruk

Ansvar för skada i data har ett mer begränsat omfång än vad som gäller för sakskada. Till skillnad från vad som gäller vid sakskada får det skadade inte på något vis ha använts yrkesmässigt. Begränsningen av ansvaret motiveras med att ett mer generöst förhållningssätt skulle riskera att ge upphov till tvister. Något belägg för detta antagande presenteras inte.

Låt oss anta att data förloras till följd av att en säkerhetsbrist i en skrivbordslampa gör att det börjar brinna varvid en dator med vidhängande hårddisk innehållandes data förstörs. Den uppkomna skadan utgör i detta fall en följdskada till en sakskada och bör därmed ersättas även om datorn och hårddisken använts såväl yrkesmässigt som för privat bruk.

Borde inte risken för tvister vara väl så stor när datan skadas utan samband med en sakskada?

Det kan med andra ord ifrågasättas om motiveringen till att begränsa ersättningsansvaret för skada i data är hållbar.

Med detta sagt kan dock konstateras att begränsningen är hämtad från direktivet som i denna del inte ger möjlighet till avvikelse.

Sättet att begränsa ansvaret för skada leder vidare till frågan om vad som avses med personligt bruk, något som inte definieras i lagförslaget och som heller inte utvecklas i författningskommentaren.

Låt oss anta att en uppsats, författad av en student som ett led i dennes utbildning, går förlorad. Är den data som nu försvunnit något som uteslutande använts för personligt bruk? Detta är ett exempel på ett gränsfall som bör behandlas i författningskommentaren.

Vår uppfattning är att data som tas fram inom ramen för studier bör omfattas av lagstiftningen. Många har ett yrkesmässigt ändamål med sina studier. Alla har emellertid inte det. Data som tas fram för studieändamål bör därför inte automatiskt ses som om de har ett yrkesmässigt ändamål. Om datan emellertid vid tiden för skadans inträffande användes också för yrkesmässig verksamhet ska det naturligtvis inte täckas av produktansvaret.

Eller låt oss anta att en person på sin fritid sitter och skriver ett deckarmanus, kanske med förhoppningen om att detta någon gång ska kunna publiceras. Utgör denna data som manuset representerar något som används uteslutande för personligt bruk?

Ett tredje exempel kan vara att någon lagrat foton på en hårddisk och vissa av dessa foton, utan ersättning, har publicerat i en tidskrift. Vad gäller i detta fall om samtliga foton försvinner? Är viss data ersättningsgill och annan inte?

Som framgår av ovan givna exempel kan begreppet ”uteslutande för personligt bruk” skapa en rad tolkningsproblem som borde redas ut.

Vilken typ av skada rör det sig om?

När det gäller rätten till ersättning för förlorade data heter det i betänkandet att skadan ska betraktas som en ren förmögenhetsskada. När den skadelidande och skadevällaren inte befinner sig i ett kontraktsförhållande förutsätter rätt till ersättning enligt skadeståndslagen (1972:207) att skadan orsakats genom en brottslig handling. Enligt förslaget till produktansvarslag ställs inga sådana krav. Om man menar att skada i data ska hanteras som en ren förmögenhetsskada med avvikelse från de krav som ställs i den nämnda skadeståndslagen menar Juridiska fakulteten samt Institutionen för handelsrätt att detta bör uttryckligen bör framgå i lagen. I det föreslagna lagrummet bör således anges att skada i data ersätts som en ren förmögenhetsskada.

Med detta sagt vill Juridiska fakulteten samt Institutionen för handelsrätt dock ifrågasätta lämpligheten av att begränsa ersättningen till att enbart omfatta ren förmögenhetsskada.

Vad är det då för ekonomisk skada som drabbar den som förlorar data som uteslutande används för privat bruk?

På sidan 75 i betänkandet talas det om att ersättning kan utgå för kostnader för att återskapa den förlorade datan. På sidan 158 heter det däremot att ”Skada i data ersätts som ren förmögenhetsskada. En skadelidande kan således *inte* (vår kursivering) kräva att skadad eller förlorad data återskapas. Om data har skadats eller förlorats, har den skadelidande rätt till ersättning för den ekonomiska skada som detta har medfört.”

Som framgått ovan är uttalandena motsägelsefulla. Om det nu är så att det som sägs på sidan 158 är korrekt kan man fråga sig vari den rena förmögenhetsskadan består?

Skulle man exempelvis kunna tänka sig att skadan utgörs av den tid som den skadelidande lagt ned på att insamla den förlorade datan?

Med tanke på att ansvaret avgränsats till att enbart omfatta skador i data som *uteslutande används för privat bruk* är det svårt att peka på andra ”ekonomiska” förluster än just återskapande och tid.

För den händelse att skadan drabbat data som kopplar till utbildning och denna data dessutom anses producerad för privat bruk (vilket dock är oklart) kan man i och för sig tänka sig förluster i form av studielån samt inkomstförluster till följd av en försenad examen.

När det gäller förlust av tid har Högsta domstolen ifråga om fritid uttalat att man har att göra med en skada som ligger på gränsen mellan att vara ekonomisk och ideell, se NJA 2016 s. 900. Att en konsuments tid emellanåt kan värderas i pengar framgår annars av förarbetena till såväl konsumentköplagen som till konsumenttjänstlagen (se prop. 1984/85:110 s. 274 samt prop. 1989/90:89 s. 42). Det bör dock framhållas att i de fall skadestånd utdömts för ”förlorad tid” (se NJA 1945 s. 440 I samt NJA 1948 s. 646) har det förelegat ett kontraktsförhållande mellan den skadeståndsansvarige och den skadelidande. Det kan även förekomma vid produktskador, men i de flesta fall torde det då ändå handla om utomobligatoriska förhållanden. Slutsatsen skulle därmed bli att det är oklart om en konsument skulle ha rätt till ersättning för den tid denne lagt ned på att samla in den data som gått förlorad.

Hur bör ersättningen beräknas?

Även om tanken varit, så som sägs på sidan 75, att ersättningen för skadad data ska ge rätt till kompensation för att återskapa det som gått förlorat, kan man fråga sig vad som händer när det är omöjligt att göra detta? Ska den drabbade då helt bli utan rätt till skadestånd?

Och vilka kostnader kan anses vara rimliga för att återskapa datan när detta är möjligt? Vid partiell sakskada kan skadeståndet beräknas utifrån skillnaden mellan återanskaffningsvärde och restvärde. I NJA 1971 s. 126 fastställde Högsta domstolen att eftersom det skulle kosta mer att reparera en skadad bil än att utge ersättning för återanskaffning och restvärde (vilket hade vitsordats av skadevållaren) skulle skadeståndet bestämmas till detta senare värde.

Motsvarande modell kan givetvis inte användas vid beräkning av vad som är ett skäligt skadestånd när det rör sig om skada i data. Det sagda har enbart lyfts fram för att visa på att det även vid en ren förmögenhetsskada kan ifrågasättas hur stora kostnader som är rimlig att investera i att återställa det skadade i ursprungligt skick.

Enligt en snabb sökning på internet kan återställandekostnaden för förlorade data i svårare fall överstiga 30 000 kronor, oklart med hur mycket. Ska den som drabbats av en förlust av data, som enbart använts för privat bruk, ha rätt att kräva ersättning med hur stora summor som helst för att få tillbaka sin data och detta oavsett vad den förlorade datan representerar? I sammanhanget kan då även framhållas att om skadan orsakats av ett fel (säkerhetsbrist) i en programvara, som ju utgör en produkt enligt direktivet och lagförslaget, kan samma säkerhetsbrist ha drabbat ett stort antal konsumenter, vilket i sin tur kan bli väldigt kostsamt för den som ansvarar för den aktuella programvaran, låt vara att ett eventuellt skadestånd möjligen kan jämkas enligt skadeståndslagen (1972:207) 6:2. Frågan kvarstår dock i sådant fall hur en sådan jämkning ska genomföras när det rör sig om flera skadelidande.

Rätt till ersättning för ideell skada?

Skada i data kan skapa frustration hos den drabbade. Det som gått förlorat kan därtill ha stort personligt och kanske även praktiskt värde. Är då detta är något som den drabbade borde kunna kompenseras för?

Som huvudregel förutsätter rätt till ideellt skadestånd i utomobligatoriska förhållanden stöd i lag (ett undantag från denna regel gjordes i NJA 2014 s. 323, men där rörde det sig om ett åsidosättande från statens sida av en rättighet enligt regeringsformen) medan det är mer oklart är vad som gäller i kontraktsförhållande. Det sagda innebär att för att den skadelidande ska kunna förvänta sig kompensation för annat än rent ekonomiska förluster skulle detta troligen behöva lagstadgas.

Av direktivet artikel 6 punkten 2 följer att det är upp till medlemsländerna att själva ta ställning till om rätten till ersättning för en produktskada utöver ersättning för ekonomisk skada även ska omfatta rätt till ideell ersättning.

Juridiska fakulteten samt Institutionen för handelsrätt menar att det vore rimligt att den skadelidande ska kunna få kompensation för ideell skada när förlorad data inte går att återskapa. En sådan ersättning borde lämpligen kunna bestämmas till ett schablonbelopp.

Undantag från ansvar

Av direktivet följer att det är upp till de olika medlemsstaterna att ta ställning till om en produktansvarig ska kunna bli ersättningsskyldig för skador som orsakas av så kallade utvecklingsfel.

Produktansvarsutredningen väljer i denna del att hålla fast vid den linje som lagstiftaren slog in på vid den slutgiltiga utformningen av den nu gällande produktansvarslagen (1992:18).

På sidan 95 i betänkandet och framåt diskuteras ansvaret för utvecklingsfel. Här framhålls att ett sådant ansvar skulle kunna verka hämmande vad gäller produktutveckling. Därtill hävdas att ett ansvar för utvecklingsfel skulle kunna leda till prisökningar bland annat förorsakade av höjda kostnader för de ansvarsförsäkringar som man kan förvänta sig att de presumtivist skadeståndsskyldiga skulle se sig föranlåtna att teckna.

Ytterligare ett argument som förs fram mot att utvidga ansvaret till att omfatta utvecklingsfel är att en begränsning av ansvaret innebär en minskad risk för rättstvister.

När det rör sig om ansvaret för utvecklingsfel är den fråga man bör ställa sig vem som bör ligga närmast att bära risken för konsekvenserna av att en produkt belastas av en säkerhetsbrist. Är det tillverkaren, eller är det avnämaren som bör stå denna risk? I sammanhanget bör man även fråga sig vem som har bäst möjligheter att försäkra sig mot skada, den som bär produktansvaret eller den som riskerar att komma till skada.

För att lägga ansvaret på producenten talar att denne har större möjlighet att kontrollera risken än vad den som exponeras för produkten har. Troligen är det även lättare för den produktansvarige att försäkra sin ansvarsrisk än vad det är för de enskilda presumtiva skadelidande att förutse vilka risker denne kan råka ut för och att försäkra sig mot detta.

I utredningen heter det att undantaget för utvecklingsfel är så restriktivt utformat att dess betydelse får anses vara begränsat (s. 97). Om detta är en riktig iakttagelse ligger det nära till hands att ifrågasätta behovet av ett sådant undantag.

I utredningen framgår vidare att Finland och Luxemburg i sina nu gällande produktansvarslagar valt att *inte* undanta skador orsakade av utvecklingsfel. Det hade varit intressant att få en upplysning om detta förhållande lett till fler tvister om produktansvar än vad som förekommit i exempelvis Sverige, eller om prisenivån på olika produkter påverkats.

Enligt utredningen har några EU-länder valt att lagstadga om ett ansvar för utvecklingsfel för vissa produktkategorier, exempelvis läkemedel.

Om det nu skulle framstå som alltför djärvt att i svensk rätt införa ett undantagslöst ansvar för utvecklingsfel borde man åtminstone kunna överväga att lagstadga om ett sådant ansvar för vissa produktkategorier såsom just läkemedel.

Med hänvisning till att den frivilliga och privat organiserade svenska läkemedelsförsäkring omfattar utvecklingsfel, menar dock Produktansvarsutredningen att det inte finns ett behov av att utvidga ansvaret för läkemedelsindustrin.

Vad gäller läkemedelsförsäkringen kan dock följande sägas.

För det första kan den omständigheten att läkemedelsbranschen varit beredd att teckna en ansvarsförsäkring som ger ett bättre skydd för de skadelidande än vad produktansvarslagen kräver tala för att kostnaderna för försäkring inte behöver bli oöverstigliga.

För det andra har det visat sig att läkemedelsförsäkringen inte ger den trygghet som presumtiva skadelidande kanske hade hoppats på. De som drabbats av narkolepsi efter att ha vaccinerats med Pandemrix kan vittna om att taket i läkemedelsförsäkringen varit så lågt satt att den ersättning som utgivits till dem som insjuknat inte räckt för att kompensera för de skador som vaccinet orsakat.

Frågan blir därmed om det är lämpligt att överlåta till den privata sektorn att själva råda över vad som ska krävas för att det ska föreligga en rätt till ersättning för utvecklingsfel liksom hur stor denna ersättning kan bli.

Några rent språkliga ändringar

På några ställen kan formuleringarna i den föreslagna produktansvarslagen förtydligas.

Den föreslagna produktansvarslagen 4:1 p. 4 bör lyda: ”en leverantör av distributionstjänster, om tillverkaren är etablerad utanför EES, och det inte finns någon ansvarig enligt 2 som är etablerad i EES och inte heller någon ansvarig enligt 3”

Den föreslagna produktansvarslagen 4:3 st. 2 p. 1 bör lyda: ”det följer av lag eller annan föreskrift om produktsäkerhet att den ska anses vara väsentlig”

Den föreslagna produktansvarslagen 4:3 st. 2 p. 2 bör lyda: ”den inte är väsentlig enligt 1, men ändringen förändrar produktens ursprungliga prestanda, ändamål eller typ på ett sätt som inte förutsågs vid tillverkarens ursprungliga riskbedömning och som förändrar riskens art, skapar en ny risk eller ökar risknivån.”

Den föreslagna produktansvarslagen 4:6 st. 2 p. 3 bör ändras till: ”en väsentlig ändring av produkten som har gjorts av tillverkaren av den ursprungliga produkten eller med dennes tillstånd eller samtycke”. Den föreslagna formuleringen överensstämmer bättre med direktivets art. 4.5.a och 11.2.d.

Slutligen bör formuleringen ”skäligt med hänsyn till omständigheterna” ändras till enbart ”skäligt”. Formuleringen finns i den föreslagna produktansvarslagen 5:2 och den föreslagna elsäkerhetslagen 30 c §.

Avslutning

Juridiska fakulteten samt Institutionen för handelsrätt har i övrigt inget att anföra mot det presenterade förslaget.

Enligt delegation

Eva Lindell-Frantz

Lovisa Halje